

40 років бібліографічному покажчику «Історія України»

8 вересня 2009 р. у Державній історичній бібліотеці України, відповідно до «Плану заходів з підготовки та відзначення 70-ї річниці від дня заснування Державної історичної бібліотеки України», затвердженого Міністерством культури і туризму України, відбулася презентація ювілейного 40-го випуску науково-бібліографічного покажчика «Історія України».

На презентацію покажчика були запрошені представники Верховної Ради України, Міністерства культури і туризму України, видатні вітчизняні вчені, фахівці бібліотечної, архівної та музейної справи, спеціалісти провідних книгозбірень країни, вищих навчальних закладів, музеїв, а також працівники посольств зарубіжних країн.

Вступне слово виголосила в. о. директора Державної історичної бібліотеки України **А. В. Скорохатова**. Вела презентацію заступник директора ДІБ України **В. Д. Навроцька**.

Від упорядників виступила головний бібліограф науково-бібліографічного відділу **Т. А. Приліпко** з доповіддю про історію створення наукової бібліографії «Історія України», яка бере свій початок у 40-х роках ХХ ст. З 1956 р. почав втілюватися в життя спільний проект Бібліотеки та Інституту історії України НАНУ з підготовки багатотомного ретроспективного бібліографічного покажчика літератури.

Для виконання такої відповідальної місії у 1964 р. і був створений науково-бібліографічний відділ, бібліографічні здобутки якого широко представлено у виданнях бібліотеки (1, 2, 3). Відділ сприяє задоволенню науково-інформаційних потреб користувачів з історії України, розвитку вітчизняної історичної науки та суміжних дисциплін шляхом підготовки і видання ретроспективних, поточних, рекомендаційних

бібліографічних посібників, формуванню бібліографічної бази даних з історії України, у т. ч. і тематичних електронних баз даних.

З 1968 р. видається поточний науково-допоміжний бібліографічний покажчик «Історія України» (до 1989 р. – назва «Історія Української РСР»). Перший випуск щорічника було підготовлено у 1971 р. фахівцями відділу В. І. Грицаєнко, О. С. Івченко, Н. С. Селівачовою, Н. М. Уманською та В. С. Черкасовою. Слід зазначити, що склад упорядників упродовж сорока років неодноразово змінювався. Попередні напрацювання колег з успіхом продовжували фахівці-бібліографи А. М. Комська, А. В. Пилипенко, І. В. Бутовська, Л. Ю. Ястремська, М. А. Лук'яненко та ін.

За роки незалежності Української держави відділом підготовлено 17 випусків посібника [4]. Його завдання – зібрати, систематизувати та бібліографічно описати джерела, видані в нашій країні та за кордоном упродовж поточного року. Структурно покажчик складається з 16 розділів і підрозділу авторефератів, що відображають історію України від найдавніших часів і до сьогодення. Крім бібліографічних описів праць з історії України покажчик надає інформацію про документи з історії науки, економіки, техніки, права, релігії, а також узагальнюючі дослідження з історії культури.

До покажчика входять документи, збірники документів та матеріалів, монографії, книги, підручники, статті та публікації з наукових збірників, періодичних, серіальних та продовжуваних видань, автореферати дисертацій. Користувачі мають змогу ознайомитися з новинками наукової, офіційно-документальної, науково-популярної, масово-політичної, навчальної, довідкової, інформаційної, релігійної, документальної

До покажчика входять документи, збірники документів та матеріалів, монографії, книги, підручники, статті та публікації з наукових збірників, періодичних, серіальних та продовжуваних видань, автореферати дисертацій. Користувачі мають змогу ознайомитися з новинками наукової, офіційно-документальної, науково-популярної, масово-політичної, навчальної, довідкової, інформаційної, релігійної, документальної

но-художньої літератури. Особлива увага у виданні приділяється аналітичному розкриттю доробку наукових інституцій, регіональних видань (наукових записок, праць, вісників, тез конференцій тощо).

Важливим кроком у розвитку духовності українського народу є піклування про створення національної системи освіти, реалізація державних програм розвитку науки, освіти, культури, української мови, відродження та розвитку мов національних меншин. Цим проблемам присвячувалося багато сторінок у кожному випуску щорічника «Історія України». Відповідний документальний масив акумулюється у таких розділах: «Історична наука в Україні», «Наукова робота з історії України» (конференції, конгреси, студії та ін.), «Наука. Освіта. Культура», «Музеї», «Бібліотеки», «Пам'ятки історії та культури. Їх охорона», «Релігія. Церква» та ін.

Необхідно зазначити, що з метою здійснення бібліографічного та статистичного обліку, забезпечення збереження, поповнення національного інформаційного фонду, згідно з постановою Кабінету Міністрів України № 608 від 10 травня 2002 р. «Про порядок доставляння обов'язкових примірників документів», встановлено перелік одержувачів обов'язкового безоплатного примірника видань. Так, ДІБУ одержує обов'язковий примірник усіх видань історичної тематики та аудіопродукції довідкового характеру вказаного профілю. Це сприяє якісному і повному формуванню інформаційних ресурсів книгозбірні, відображенню їх у численних бібліографічних посібниках, у т. ч. «Історія України».

Алгоритм пошуку необхідного матеріалу забезпечує споживачам довідково-методичний апарат: покажчик авторів та назв, іменний і географічний покажчики, список переглянутих джерел, зміст.

Дієву підтримку в роботі над покажчиком «Історія України» надають вчені Інституту історії України НАНУ, Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ. Насамперед, це стосується рецензування посібника. Його здійснювали такі відомі історики, як: В. Сарбей, І. Слабєєв, Л. Нагорна, Л. Шевченко, В. Щербак, О. Данильченко, Я. Ісаєвич, В. Чернець, С. Кульчицький, Є. Шаталіна, М. Дмитрієнко та ін.

Схема розміщення матеріалів у посібнику щорічно переглядається та вдосконалюється спеціалістами ДІБУ, вченими Інституту історії України НАНУ відповідно до сучасної періодизації історії України, уточнюється зміст понять, термінів, назви рубрик та підрубрик.

До творчої співпраці в галузі історичної бібліографії постійно запрошувались нові партнери, розширювалися географічні рамки співробітництва, підтримувались тісні контакти з великими дослідницькими та навчальними центрами. Так, «Історія України» за 1992 р. вийшла як спільне видання ДІБУ, Між-

народної асоціації українців і Відділення історії, філософії та права НАН України завдяки технічній і фінансовій допомозі Фонду кафедр українознавства Гарвардського університету, а за 1993 р. – при сприянні Національного комітету істориків України, Комісії бібліографії та інформатики Міжнародної асоціації українців. У виданні було доповнено документальний масив з історії України іноземними мовами, у т. ч. англійською, польською, німецькою, французькою, китайською. Чергові випуски посібника 1994–1995 рр. побачили світ за сприяння Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв, а за 1999 р. у співпраці з Центральною районною бібліотекою ім. М.Є. Салтикова-Щедрина.

Невтомна творча праця фахівців науково-бібліографічного відділу упродовж багатьох років дала свої позитивні результати. Ось лише кілька цифр: інформаційний обсяг покажчика за 2007 р. (6495 позицій) зріс порівняно з 1991-м (3099 позицій) і 1968-м (2421 позиція) у 2 та 2,6 рази; список переглянутих і розписаних джерел збільшився у 2007-му у 2 рази порівняно з 1968 р. Якісному наповненню та зростанню обсягу видання сприяє більш ретельний відбір, аналітичний розпис видань, копінг робота спеціалістів відділу, зокрема бібліографа Н. Вошевської.

З успіхом демонструвався довідник за 2003 р. на другій Київській міжнародній книжковій виставці-ярмарку (2006 р.), посібники за 1992–2006 рр. неодноразово репрезентувалися на виставках українсько-американського фонду «Сейбр-Світло».

Останнім часом змінилося поліграфічне оформлення серії посібників «Історія України». Творчий підхід художників видавництва «Арістей» до розроблення бренду обкладинки, титульної сторінки щорічника з логотипом ДІБУ (геральдичний символ у вигляді Нестора Літописця, що символізує знання) сприяв виробленню привабливого візуального іміджу, зробив його сучасним і як наслідок – кожен випуск покажчика має своє неповторне оформлення. Особливо це характерно для 40-го, ювілейного, випуску «Історія України», який присвячений 70-річчю ДІБУ. Маємо ошатне, презентабельне видання. В проєкті були задіяні всі фахівці відділу – З. Мусіна, О. Марченко, Д. Стегній, Н. Вошевська, Т. Приліпко, які підготували вже і електронний макет видання. Відкривається покажчик вступним словом проф. С. Кульчицького. Відбулися також зміни в структурі довідкового апарата.

Видання розповсюджуються в обласні наукові бібліотеки, бібліотеки вищих навчальних закладів та наукових установ нашої країни. Науковий доробок відділу за допомогою системи міжнародного книгообміну Бібліотеки забезпечує інтеграцію національної бібліографії з історії України в світовий культурний простір, популяризує його бібліоте-

кам, науковим і громадським організаціям зарубіжних країн.

Науково-бібліографічний відділ підтримує тісні наукові зв'язки з Литовським історичним інститутом, Литовською національною бібліотекою ім. М. Мажвідаса (які працюють над створенням джерельного банку даних з історії своєї держави), Російською національною бібліотекою, Українським науковим інститутом Гарвардського університету та багатьма іншими організаціями. Інформаційний потенціал посібника «Історія України» був задіяний Інститутом слов'янознавства Російської Академії наук у багатьох наукових проєктах.

Здобутки НБВ у галузі історичної бібліографії відзначено у вітчизняних та зарубіжних публікаціях, зокрема: О. Баран (Укр. історик, 1997, т. 34, № 1–4 (132–135), с. 27); В. Бабич, В. Загуменна (Бібл. вісн., 1998, № 2); Любомир Винар (Біобібліогр. показч. (1950–1997), (Львів, 1998); М. Котляр, І. Черняков (Укр. іст. журн., 2002, № 2); Б. Корольов (Іст. журн., 2004, № 1–2); Г. Казьмирчук. Історична бібліографія: Курс лекцій і метод. матеріалів для студ. іст. ф-ту (2007); В. С. Прокопчук. Історична бібліографія: шлях до вузівської аудиторії // Освіта, наука і культура на Поділлі: зб. наук. пр. (2007, Т. 9); Р. Ю. Подкур, О. С. Рубльов. Політичні репресії в Україні (1917–1980-ті рр.) (2007) та ін. Вони містять як позитивні відгуки, так і критичні зауваження. З цими та іншими матеріалами можна було ознайомитися на ретроспективній книжковій виставці «Історія України»: науково-бібліографічний показчик (до 40-річчя) у читальному залі Бібліотеки.

Паралельно з традиційними друкованими виданнями накопичується і електронна база даних посібника за 1996–2007 рр. у форматі Word. Проходить оснащення відділу сучасною комп'ютерною технікою, а також програмним забезпеченням. Так, наступний випуск щорічника «Історія України» за 2008 р., на відміну від попередніх видань, готується в системі IRBIS, яка оснащена ефективним інструментарієм розшуку джерел за відповідними пошуковими ключами, такими як: географічні назви, прізвища авторів, персоналії, назви організацій та ін. Нові ідеї та концепції розвитку вітчизняної історичної бібліографії будуть активно втілюватися у майбутніх випусках посібника. Відомості про них користувачі можуть знайти на сайті Державної історичної бібліотеки України (www.dibu.kiev.ua).

У виступах запрошених на презентацію підкреслювалося значення наукової бібліографії, відзначався високий фаховий рівень видання, пропонувалися конкретні шляхи його подальшого вдосконалення та використання, розширення джерел розпису щодо забезпечення наукової громадськості високоякісною бібліографічною інформацією з історії України. В обговорен-

ні взяли участь: зав. відділу Інституту історії України НАН України, д-р іст. наук, професор **С. В. Кульчицький**; головний консультант Комітету з питань культури і духовності Верховної Ради України **Л. В. Коптєва**; заст. директора Інституту історії України НАН України, д-р іст. наук, професор **Г. В. Боряк**; заст. Голови Державного комітету архівів України **О. В. Музичук**; Голова Державної служби контролю за переміщенням культурних цінностей через державний кордон України **Ю. К. Савчук**; зав. відділу Інституту політичних та етнопольових досліджень ім. І. Кураса, д-р іст. наук, професор **Ю. І. Шаповал**; заст. директора Науково-дослідного інституту пам'яткоохоронних досліджень, канд. архітектури **В. В. Вечерський**; зав. відділу довідково-бібліографічного обслуговування Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, канд. іст. наук **Т. В. Добко**; зав. науково-бібліографічного відділу Національної парламентської бібліотеки України **В. О. Кононенко**; ст. науковий співробітник Українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства, канд. пед. наук **С. С. Артамонова**; директор культурних програм Російського центру науки і культури в Києві, канд. іст. наук **Л. В. Чижова**; директор Музею книги і друкарства України **В. Г. Бочковська**; провідний бібліотекар Національного науково-дослідного реставраційного центру України **А. М. Комська**; ст. викладач Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв **О. А. Політова**; зав. бібліотеки Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв **Л. Ю. Ястремська**; зав. відділу краєзнавчої літератури та бібліографії Публічної бібліотеки ім. Лесі Українки м. Києва **Н. Б. Грищенко**.

Колектив бібліографів ДІБ України за багаторічну сумлінну фахову працю з підготовки щорічників «Історія України» нагороджений Почесною грамотою Інституту історії України НАН України.

Джерела

1. Державна історична бібліотека України (1939–1999) [Текст] : бібліогр. показч. / Держ. іст. б-ка України ; уклад. : В. П. Кисельова, З. Х. Мусіна, С. І. Смілянець, О. В. Михайлова; ред. Т. С. Кудласевич. – К., 1999. – 94, [1] с.
2. Державна історична бібліотека України [Текст] : бібліогр. показч. вид. і публ. 1999–2003 рр. / Держ. іст. б-ка України; уклад. : О. В. Михайлова, В. П. Кисельова. – К., 2004. – 20 с. – (До 65-ї річниці заснування ДІБУ).
3. Державна історична бібліотека України (1939–2009) [Текст] : бібліогр. показч. / Держ. закл. «Держ. іст. б-ка України»; уклад.: В. П. Кисельова, Т. С. Кудласевич, О. В. Михайлова; ред. С. І. Смілянець. – К.: Арістей, 2009. – 132 с.
4. Історія України [Текст] : наук.-допом. бібліогр. показч. [за 1968–2007 рр.] / Держ. закл. «Держ. іст. б-ка України». – К., 1971–2009.

Тетяна Приліпко,
головний бібліограф науково-бібліографічного відділу ДІБ України